

Elementi svakodnevnog diskurza u romanima Ivice Prtenjače

Šokčević, Viktorija

Undergraduate thesis / Završni rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:142:915962>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-16**

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište J.J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet

Preddiplomski studij filozofije i hrvatskog jezika i književosti

Viktorija Šokčević

Elementi svakodnevnog diskurza u romanima Ivice Prtenjače

Završni rad

Humanističke znanosti, filologija, teorija i povijest književnosti

Mentor: izv. prof. dr. sc. Kristina Peternai-
Andrić

Osijek, 2018.

Sveučilište J.J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet

Preddiplomski studij filozofije i hrvatskog jezika i književosti

Viktorija Šokčević

Elementi svakodnevnog diskurza u romanima Ivice Prtenjače

Humanističke znanosti, filologija, teorija i povijest književnosti

Završni rad

Mentor: izv. prof. dr. sc. Kristina Peternai-
Andrić

Osijek, 2018.

SADRŽAJ:

1. UVOD	1
2. SUVREMENI ROMAN I SVAKODNEVICA	3
3. TIPOLOŠKO ODREĐENJE <i>BRDA</i>	5
3.1. Roman bijega.....	5
3.1.1. Unutarnji bijeg.....	7
3.2. Roman prostora	8
3.3. Roman karaktera	8
4. SVAKODNEVICA U HRVATSKOJ OD POLOVICE 20. STOLJEĆA DO DANAS ...	10
4.1. Svakodnevni život i potrošačko društvo 1970-ih i 1980-ih godina	10
4.2. Svakodnevni život danas	11
5. ODNOS POJEDINCA PREMA SVAKODNEVICI.....	14
5.1. Promjena načina života i odnos prema ljudima na otoku.....	14
5.2. Odnos prema životinjama.....	16
5.3. Strahovi iz ljudske svakodnevice u <i>Brdu</i>	18
6. ZAKLJUČAK	20

Sažetak:

U radu se interpretiraju elementi svakodnevice na primjeru romana *Brdo* hrvatskog autora Ivice Prtenjače. Postavljaju se osnovne teze o svakodnevnom životu u Hrvatskoj, prvo sedamdesetih i osamdesetih godina 20.stoljeća, zatim se uspoređuje to razdoblje sa svakodnevicom danas u Hrvatskoj, a naposljetku se kroz interpretaciju romana analizira odnos pojedinca spram opisane svakodnevice. *Brdo* je suvremeni roman koji govori o svakodnevici jednog čovjeka, njegovoj nezadovoljštini životom i bijegu od svakodnevnog, u ovome slučaju realnom bijegu iz Zagreba na dalmatinski otok. U radu se, kroz referiranje na radove hrvatskih znanstvenika iz područja književnosti također navode i temeljna načela klasifikacije romana u modele i tipove, pri čemu se na primjeru *Brda* prepoznaju sljedeći tipovi romana: roman bijega s podtematikom unutarnjeg bijega, roman karaktera te roman prostora.

Ključne riječi: svakodnevica, roman bijega, roman karaktera, roman prostora, *Brdo*

1. UVOD

Tema ovog rada je pojam svakodnevice i svakodnevnog diskurza u književnosti te kako navedeni pojmovi funkcioniraju u romanu *Brdo* hrvatskog književnika Ivice Prtenjače.¹ Ono od čega polazi obrada svakodnevice u romanu je navođenje obilježja svakodnevnog života od sedamdesetih godina 20. stoljeća do danas. Nakon što se usporede sedamdesete i osamdesete godine 20. stoljeća sa svakodnevicom danas, može se analizirati kako određeni elementi funkcioniraju u samome romanu. *Svakodnevno* u Prtenjačinu romanu obrađivat će se kroz priču i život glavnoga lika koji odlazi od gradskog života na dalmatinski otok gdje je prihvatio čuvati otok od požara te odsjeda u staroj karauli. Njegov stari život mu je postao nepodnošljiv, više nije pronalazio ugodu niti u mjestu u kojemu živi niti u ljudima koje susreće niti u ljudima s kojima radi. Osim ljudi, stresan mu je postao i posao kojim se bavio i sve što je u svome gradu svakodnevno činio. Sve ostavlja iza sebe, pri čemu bježi i od propalog braka i bivše supruge i odlazi na otok gdje upoznaje ljude potpuno drugačijeg mentaliteta i načina života te tako mijenja i vlastiti život. Iako ljudi ondje možda nisu najidiličniji jer svi nose sa sobom neke svoje probleme, ipak imaju topliji odnos prema ljudima, što je on osjetio na vlastitoj koži već pri upoznavanju prvih stanovnika otoka. Prema navedenom, osim što se *Brdo* može odrediti kao moderni, suvremeni roman, također ga možemo tematizirati kao roman o bijegu, budući da glavni lik bježi od samoga sebe i od onoga na što je navikao. Tematika bijega u romanima učestala je, bilo da se radi o doslovnom ili metaforičkom bijegu te i Prtenjača donosi jedan vid čovjekova bijega od stvarnosti i pokazuje kako je moguće da čovjek u bilo kojem trenutku života stane s onim što ga ne čini sretnim i napusti sve poznato te ode u nešto nepoznato, prilikom čega će upoznati novi način života, nove ljude, ali prije svega će upoznati dijelove sebe kojih nije bio niti svjestan. Osim tipa romana o bijegu, *Brdo* se može odrediti i kao roman karaktera te roman prostora, o čemu će također biti riječ.

¹ Prtenjača je tekstopisac rođen u Rijeci koji piše poeziju i prozu, a upravo za roman *Brdo* 2014. godine osvojio je nagradu V.B.Z.-a i TISAKmedije za najbolji roman te godine. Također, njegov prvi roman *Dobro je, lijepo je* naišao je na vrlo dobre kritike publike. Osim navedenih djela napisao je i *Pisanje oslobađa* (poezija, 1999); *Yves* (poezija, 2001); *Nitko ne govori hrvatski* (s Brankom Čegeom i Miroslavom Mićanovićem; izbor iz poezije, dvojezično hrvatsko/francusko izdanje; 2002); *Uzimaj sve što te smiruje* (poezija, 2006); *Okrutnost* (pjesme, 2010); *Kod Yvesa* (priče, 2011); *Tiho rušenje* (roman, 2017); više na: Besplatne Elektroničke Knjige, natuknica: Ivica Prtenjača, URL: <https://elektronickeknjige.com/autor/prtenjaca-ivica/>, zadnja posjeta: 07.svibnja 2018.)

O Prtenjačinu drugom napisanom romanu *Brdo* članak i osvrt 2014. godine piše Jagna Pogačnik, naslova *ROMAN IVICE PRTENJAČE Čovjek koji se spasio na brdu*. O romanu kritičarka ima samo riječi hvale: »“Brdo” nam na svojih stotinjak stranica iznimno kondenzirane fabule, izbrušenih rečenica i čestih, uspješnih poetskih “odmorišta”, donosi priču o antijunaku našeg doba, 40-godišnjaku koji zgađen licemjerjem, lažnim vrijednostima i “prodajom magle” koje je doživio kao djelatnik jedne knjižare i PR Muzeja suvremene umjetnosti, osjeća potpuni zamor materijala i otuđenost, tako tipičnu za urbanog pojedinca. Njegov je užas neizdrživ prije svega zbog onoga što vidi u sebi - pojedinca koji postaje ravnodušan i koji se boji svake promjene. S time se lako identificirati, no rijetki su se, poput glavnog lika ovog romana, spremni s time tako radikalno obračunati.« Pogačnik navodi kako bi *Brdo* bilo prepoznato djelo sve i da autor za njega nije dobio spomenutu nagradu. Navodi kako je roman odličan te spominje i kako je Prtenjača već svojim prvijencem *Dobro je, lijepo je* pokazao kako se dobro snalazi u formi romana.

2. SUVREMENI ROMAN I SVAKODNEVICA

Kako navodi Gajo Peleš u *Tumačenju romana*, roman je gotovo tri stoljeća književna vrsta koju čitatelji najviše traže. Roman je publici nadomjestio *priču* koja je prije nadomještala ep i druge različite pripovjedne oblike narodne ili usmene književnosti. Roman je forma iskaza koja je oblikovana u novijem razdoblju, ponajviše na europskim prostorima. Svijet romana je obuhvatan kao i biblijski ili epski, ali razlika je u tome što se romanom tvore svjetovi koji predočuju stanja i situacije čovjeka novije povijesti u njegovoj svakodnevici (Peleš, 1999: 35). Među različitim tipovima romana, za obradu teme ovoga rada, istaknut će se realistički roman. Realistički roman uspijeva obuhvatiti cjelinu društvenog života sa svom složenošću relevantnih znanja, protuslovnih uvjerenja i stvarnih životnih sukoba, a da pri tome ostane na razini stanovite prisutnosti i razumljivosti jer jedino svakodnevicu s njenim znanjima, uvjerenjima i umijećima čini onom građom koja je nesporedno opisana i tako oblikovana da zadire u idealno osmišljavanje života na razini iznad svakodnevice. Realistički roman je možda posljednji pokušaj da se svakodnevno iskustvo uobličiti kao iskustvo autentičnog života. Kao drugo, tradicionalni roman afirmirao je individualnost, njegov je junak redovno poražen u sukobu sa svijetom, ali je njime uspostavljen svijet zato obogaćen individualnom sudbinom. Kritika svakodnevice je pokušaj uspostavljanja sudbine u herojskom nastupu pojedinca koji traži svoje pravo da prema sebi samom oblikuje vlastiti život. Suvremeni roman to shvaća kao iluziju koju treba odbaciti. Prema njemu se svakodnevni život ne može uzdići do pravog života, on se mora radije osporiti. Ono svakodnevno u bajci (odnosi između roditelja i djece) transportirano je u čarobni svijet mašte. Tamo postoje uvijek neke konstante, npr. majka je uvijek dobra, a maćeha je loša. Stoga mit i bajka pretpostavljaju istovjesnu svakodnevicu koja mora biti konstanta u povijesti. U suvremenom romanu život umjetnika nije onaj poseban slučaj svakodnevnog života koji bi se mogao uzdići do autentičnosti, nego je njegovo umijeće, umjetnost sama, neka vrsta simbola koji ukazuje na mogućnost nekog drugog života suprotstavljenog svakodnevici. Umjetnikov je život bezobličan i prazan u svojim manifestacijama svakodnevice isto tako kao bilo koji život. Suvremeni roman ne posvećuje tom životu neku izuzetnu pažnju, svejedno je živi li umjetnik kao građanin ili kao imaginarni pobunjenik i otpadnik. Jedino umjetnička djelatnost je predmet najdubljeg zanimanja, umjetnička djelatnost koja nema svrhu sama u sebi nego u tome što dopire u dimenziju autentičnosti koju prikriva banalnost svakidašnjice (Solar, 1989: 153-177). Upravo u Prtenjačinu romanu koji se kroz ovaj rad interpretira uočavamo glavnog lika, muškarca u četrdesetima, koji bježi od svakodnevnog života kojeg se zasitio i

samovoljno odlazi čuvati karaulu od požara na dalmatinski otok. Glavni lik odriče se dotadašnjeg posla, bježi od gradskog života i ljudi, bježi od propalog braka te se upušta u život s ljudima potpuno drugačijeg mentaliteta, drugačijeg načina života, o kojima ne zna ništa. Odlazi na mjesto gdje se svi ljudi međusobno razlikuju, gdje je život mirniji, jednostavniji te se uklapa u manju životnu zajednicu, navikavajući se na potpuno novi način života. U prilog navedenome ide sljedeći citat:

»Potražio sam neku hladovinu i odlučio ostati odmah uz prostorije Dobrovoljnog vatrogasnog društva Javorna, mjesta što sam ga upravo napustio misleći o slobodi koja nastupi u jednom času popodneva, ovdje u ovom mjestišcu s kraja nekoliko svjetova i s kraja nekoliko, u jedno popodne, zbijenih stoljeća. Ništa nisam pitao, jedva da sam izmucao vlastito ime, bit će kako bude, pomislio sam. Ne znam samo gdje ću s ovom ubitačnom šutnjom, tom mutavošću koju su u mukama porodili moj prezir i zamor ljudima. Nisam više mogao s njima, počeo sam osjećati da mi otkidaju meso s podlaktica, da me jedu svojim neprestanim brbljanjima i pitanjima.«²

O romanu kao književnoj vrsti te tipovima romana pisao je Aleksandar Flaker u *Stilskim formacijama* (1976), pri čemu roman, nakon usporedbe s epom, dijeli na *roman zbivanja*, *roman karaktera*, *roman prostora*, *roman vremena*, *roman vremena i prostora*, *monološko-asocijativni roman*, *roman iskaza te novi roman – antiroman*.

Ileš (2014) je, pri proučavanju hrvatske književnosti i romana iz 60-ih godina 20. stoljeća, navela temeljna načela klasifikacije romana u modele i tipove, a to su: *odnosi pojedinca/pripovjednog subjekta i svakodnevice*, *načini otpora spram svakodnevice*, *vrijeme i prostor u određivanju teksta i dijalogiziranje književnoga teksta*, *povijesnog trenutka i politike/ideologije*. Primjenjujući navedene kriterije, postavila su se tri osnovna modela u prozi koja se prepoznaju i u romanima danas: *roman bijega*, *roman pristajanja/odustajanja* i *roman transformacije*. Model romana bijega može se primijeniti i na Prtenjačin roman, što će se pokazati kasnije u radu.

² Ivica Prtenjača, »Brdo«, V.B.Z. d.o.o., Zagreb, 2014, str. 7-8.

3. TIPOLOŠKO ODREĐENJE *BRDA*

O vrstama i tipovima romana piše i Milivoj Solar u *Teoriji književnosti* (2005) pri čemu navodi kako nijedna klasifikacija romana ne zadovoljava potrebe da se pojedine vrste ili tipovi u potpunosti opišu i objasne kao književne vrste sa svojim točnim osobinama. Roman je vrlo otvorena forma pisanja te iz tog razloga dolazi i do poteškoća pri utvrđivanju jednog jedinog načela za razvrstavanje romana. Također, važno je spomenuti kako, iako se govori o određenim tipologijama romana, tip romana se ne smije shvaćati tako da se većina romana mora nužno svrstati upravo u ovaj ili onaj tip. Naime, postoje ne samo brojni mještoviti romani, nego i brojna djela koja zapravo ne pripadaju nijednom tipu. Vrijednost tipologije romana je u tome što ona omogućuje shvaćanje nekih temeljnih načela prema kojima se roman oblikuje, a određeni tipovi romana, primjerice roman lika, može se shvatiti i kao zasebna vrsta romana. Dakle, tipologija romana treba olakšati analizu pojedinih romana jer na temelju poznavanja određenih tipova može se lakše utvrditi konvencije unutar kojih se svaki roman ostvaruje (Solar, 2005: 222-223). Prema navedenom, roman *Brdo* je mješoviti tip romana, a u koje tipove romana se može svrstati detaljnije će se opisati u nastavku rada. Roman je suvremen, smješten u moderno vrijeme, a tipovi u koje se roman može svrstati su *roman bijega*, *roman karaktera* te *roman prostora*.

3.1. Roman bijega

Bijeg, uz motive odlaska, lutanja ili putovanja nije niti nepoznat niti nov u književnosti. Ilaš (2014) navodi kako je motiv bijega vrlo inspirativan te nadahnjuje i suvremene hrvatske prozne pisce. Imenica bijeg, iako semantički mnogoznačna, u pravilu pretpostavlja fizičku djelatnost subjekta, odnosno, odmicanje, uzmicanje ili izmicanje, akciju pojedinca koji se nalazi u nekakvoj egzistencijalnoj opasnosti ili nelagodi, stvarnoj ili mogućoj, što navodi Fališevac Dunja u svome radu *Tema bijega u staroj dubrovačkoj književnosti*. Također, bijeg ne označava samo iracionalnu reakciju na frustrirajuću situaciju, on može potaknuti i aktivnu, konstruktivnu reakciju pojedinca na stanje u kojemu se nalazi, a koje mu se ne sviđa, na želju da se nađe zadovoljavajuće rješenje. Prema tome, bijeg ne samo da označava odmicanje od nekoga ili nečega, nego i traženje i nalaženje željenog mjesta, ispunjenje želja, nadanja i snova, potragu za idealom, odnosno, pojam bijega obuhvaća i odmak od frustrirajuće i neželjene situacije i pronalaženje utočišta (Fališevac, 2010: 11). Pojam bijega osim uzroka koji ga izazove, podrazumijeva dakako i mjesto ili prostor odakle se bježi, ali i mjesto gdje se bježi, budući da je bjeguncu važno pronaći *utočište* (Fališevac, 2010: 11). Nadalje, osim što

pojedinaac može prostorno bježati, on može bježati i od vlastite prirode, može bježati u budućnost ili prošlost, od nečiste savjesti, u nešto božansko ili demonsko, ili u bilo što drugo duhovno, transcendentno, primjerice u ludilo, umjetnost, bježati od svijeta, realiteta, u svoju unutrašnjost, u snove, ideale, maštanja ili u djetinjstvo. Dakle, pojedinac može pobjeći bilo gdje gdje smatra kako će mu biti ugodnije nego ondje gdje se nalazi. Nadalje, kako navodi Ileš, motiv bijega u hrvatskoj književnosti druge polovice 20.stoljeća, a i danas, promatra se kao način djelovanja, odnosno otpora, naspram problematike svakodnevice i treba ga promatrati kao odgovor na zbilju u kojoj se živjelo. Ponekad je čovjek nemoćan pred svakodnevicom u kojoj se nalazi, a nemoć usmjerava k socijalnom revoltu, načinu društveno vidljivoga otpora ili prema bijegu i odlasku, a tako pokazuje svoje neslaganje s društvenom moći ili neslaganje s okolinom, ali iz književno-umjetničke pozicije. Takvi junaci su simboli egzistencijalnih situacija suvremenoga čovjeka (Ileš, 2014: 110). Upravo tome opisu odgovara glavni lik romana *Brdo*, koji, kao što je ranije spomenuto, bježi od života koji ga je iscrpio, života kojim nije bio zadovoljan te pronalazi željeno utočište na malenom otoku, radeći kao čuvar otoka u karauli.

Fališevac u već spomenutom tekstu *Tema bijega u staroj dubrovačkoj književnosti* spominje bijeg iz urbanog i civiliziranog u civilizacijom nedirnuti prostor, prirodu. To je obilježje žanra pastorage koji se modificiran pojavljuje i u suvremenoj hrvatskoj književnosti. Prije svega, govori se o bijegu iz nelagodnog, urbanog prostora, o potrazi za srećom i ostvarenjem ideala. Sličan bijeg čini i glavni lik:

»Stigli smo na malu čistinu među stablima, kroz krošnje i debla vidjelo se samo more i nebo. Na sve strane bile su samo ribe i avioni, školjke i oblaci, turisti i anđeli čuvari. Na ovom mjestu srele su se sve nemoguće varijante, one će postati moja svakodnevica, a ja njihov bog. Moguće je da će to izgledati i drugačije...«³

Prema navedenom se može zaključiti kako bijeg, bilo da je on konkretan poput odlaska i napuštanja nekoga mjesta ili figurativan poput smrti, odnosno nemogućnosti bijega pred smrću, kao rješenje za frustrirajuće situacije likova nije rješenje egzistencijalnih problema likova u romanima, nego tek postavlja pitanje o uzaludnosti čovjekovih individualnih napora i nadanja u suvremenost svijeta u kojemu likovi žive. Ipak, moguće je gledanje i iz drugog

³ Prtenjača, »Brdo«, str. 28.

kuta, što daje za pravo vjerovati kako je individualnim taktikama, načinima otpora i djelovanjima *protiv* moguće osvojiti dovoljno slobodnog u društvu, postaviti punktove u kojima bi pojedinac bio u stanju od društveno zadane materije proizvoditi nova značenja i tako donekle realizirati potrebu za kreativnim i slobodnim djelovanjem.

3.1.1. Unutarnji bijeg

Kada se govori o romanu bijega, važno je spomenuti i tip *unutarnjeg bijega*, pri čemu se najčešće govori o nekakvom imaginarnom mjestu ili neodređenom mjestu koje svojom neodređenošću pruža različite načine utočišta – stvarno ili fiktivno (Ileš, 2014: 123). Ovakva vrsta bijega izrazito je eskapističkoga karaktera, a ostvaruje se različitim modusima interiorizacije, povlačenjem u neki zatvoreni prostor pred nelagodama iz vanjskoga svijeta i opterećujuće zbilje. Takva se vrsta bijega u hrvatskoj književnosti ostvaruje u fizičkoj izoliranosti – najčešće je riječ o izoliranosti na otoku, kao što je slučaj i u Prtenjačinu romanu. Riječ o bijegu iz civilizacije i otuđenog urbanog prostora, ali ipak se ovakvim bijegom najčešće prikazuje bijeg od vlastite (loše) unutrašnjosti, a koju će se u svojevrsnoj izolaciji i dodiru s prirodom i tradicijom pokušati pročistiti (Ileš, 2014: 123). Takav bijeg ima za cilj pokoru, izdržavanje kakve kazne za pogreške i propuste te je svojevrsna katarza koja će omogućiti novi egzistencijalni početak ostavljajući grijehe iz prošlosti okajanima ili barem na udaljenom izoliranom otoku (Brdo). Upravo tako se osjeća i glavni lik kada odlazi s otoka:

»...Uvik ćeš nam biti dragi gost – govori njegova žena i ljubi me. Tih dvjesto metara od Stankove kuće do trajektnog pristaništa prošao sam sporo, u tišini jednog kraja. Znao sam da nikad više neću vidjeti ove ljude i ovaj otok. To za mene jednostavno neće biti moguće. Najviše zbog toga što su ova tri mjeseca što sam ih proveo skitajući se po brdu, najvažnija, najtužnija i najsretnija tri mjeseca u mom životu. Zato što sam osjetio da se život može ispuniti, da se skorena maska od licemjerja i mržnje, prezira i dosade, može odbaciti. Da je se može negdje strgnuti sa sebe, zavitlati u blatnu lokvu, među crne zmijurine. Tako nešto ne može imati reprizu.«⁴

⁴ Isto, str. 146.

3.2. Roman prostora

Onaj tip u koji se, osim romana bijega, može postaviti *Brdo*, je *roman prostora*. Kako Flaker (1976) navodi, jedno od temeljnih načela izgradnje fabule je stvaranje mijenja pomicanjem lika kroz *različito vrijeme i prostor*. Stoga se načelo oblikovanja karaktera često spaja s prostornim načelom u kompoziciji romana. Kada autor lika pomiče kroz prostor, stječe se mogućnost oblikovanja različitih sredina ili susretanja različitih likova koji predstavljaju jednu sredinu ili, pripadajući različitim sredinama, govore o strukturi društva u cjelini. Upravo u *Brdu* glavni lik mijenja svoj životni prostor te na takav način mijenja i sebe. Dok je živio u Zagrebu, bio je uklopljen u način života kakav taj grad nameće, kroz svoj posao, kroz ljude s kojima je radio, živio i razgovarao. Kako je vremenom postajao sve nezadovoljniji onim što sluša oko sebe i ljudima koje susreće, tako je bivao sve nezadovoljniji i samim sobom. Kada odlazi na otok, nosi sa sobom sve osobine građanskog čovjeka, koje pokušava već od prvoga dana ostaviti iza sebe i promijeniti ono što mu se sve više gadilo. Neke karakterne osobine nije mijenjao svjesno, nego je na njega utjecao život ljudi u zajednici u koju se doselio. Promatrajući njih, uviđao je i njihove mane i teškoće s kojima se nose, ali ipak, situacije kojima je ondje svjedočio nisu u njemu budile ogorčenost kao što je to bio slučaj dok je živio u gradu. Morao se uklopiti među ljude koji žive na otoku, ali mu to nije stvaralo nelagodu kao kada se morao uklopiti među građane Zagreba. Kada odlazi s otoka, sam naglašava da je vrlo malo toga ostalo od onoga čovjeka koji je tri mjeseca prije došao na otok. Tek poneke svakodnevne navike. Ono što ga je možda najviše promijenilo i čega je najviše i bio svjestan je način kojim je živio. U gradu je živio užurbano i napeto, dok se na otoku umirio, sam je sebi određivao tempo svakog dana, nije morao ovisiti o drugima, nego je sve bio rezultat njegove volje.

3.3. Roman karaktera

Tip *romana karaktera* se, kako navodi Flaker, osobito razvija u 18. stoljeću, a značajan je za konstituiranje stilske formacije realizma i rani realizam. Romane karaktera razvija prije svega engleska književnost, a zatim se javljaju u Njemačkoj. Podvrstama tipa smatraju se romani o odgoju i romani o razvitku karaktera, a u Engleskoj je naglasak više bio na socijalno-psihološkim motivacijama. U 19. stoljeću socijalno-psihološke motivacije postupaka temeljnih karaktera se sve više razvijaju te se granaju i opisi sredina iz kojih likovi potječu ili u kojima djeluju. Ruska varijanta romana karaktera su romani o *suvišnom čovjeku*. Takvi

romani pisali su se u vrijeme realizma i u hrvatskoj književnosti (Đalski, Kozarac, Leskovar). Ono što se najčešće tematizira u takvim romanima je sukob karaktera sa strukturama (običajnim, društvenim, političkim, psihološkim) koje ga okružuju (Flaker, 1976: 318). Prema navedenome, Prtenjačin roman može se smatrati i romanom karaktera, budući da je u središtu zbivanja jedan lik, koji se sukobljava kako sa samim sobom, tako i s društvom i običajima u kojima živi. Nadalje, glavnog lika može se nazvati svojevrsnim *suvišnim čovjekom*, budući da on u sukobima s običajima, društvom ili u psihološkim sukobima biva poražen, kao što je to slučaj i u ruskim romanima karaktera. Ipak, glavni se lik u ovome romanu na kraju svog „putovanja“ na otok ponovo „rađa“ i izdiže iznad sukoba s kojima se nosio prije, što bi bila razlika ovog romana u odnosu na romane ruskog realizma ili romane hrvatskog realizma 19. stoljeća.

4. SVAKODNEVICA U HRVATSKOJ OD POLOVICE 20. STOLJEĆA DO DANAS

O odnosu pojedinca i svakodnevice u svojoj disertaciji piše već spomenuta Tatjana Ileš, ukazujući na kompleksnost odnosa pojedinca i svakodnevnog života. Pri funkcioniranju pojedinca važno je društveno uređenje u kojemu je pojedinac, društvena skupina, egzistencijalni pritisci kroz koje svakodnevica *zarobljuje* čovjeka te i drugi čimbenici, što pojedinca dovodi do određenog otpora. Nadalje, građanska neposlušnost izraz je moralne autonomije čovjeka u totalitarnom društvu, kada oblici otpora vrlo često mogu biti moralna zadovoljština individualca naspram moći sustava. Prema tome, često se od pojedinca traži da bude ono što nije kako bi bio suglasan s dominantnim ideološkim nazorima. Također, kada se u okvirima vladajućeg društvenog poretka uspostavljaju mehanizmi dominacije i podređivanja, tada je poražen i svakodnevni život. Kada se nameću ideologije i ono što bi čovjek morao misliti te kako bi se morao ponašati da bi se prilagodio društvu, tada se ukida sloboda pojedinca, dolazi do cenzure čovjekove svijesti te se smanjuje i kreativnost. Prilikom ograničavanja pojedinca i ukidanja njegove slobode, dolazi do otpora i odbijanja prilagođavanja, a na taj način pojedinac sam stvori vlastitu kulturu.

4.1. Svakodnevni život i potrošačko društvo 1970-ih i 1980-ih godina

O životu sedamdesetih i osamdesetih godina 20. stoljeća pisao je Igor Duda, primjerice, u knjizi *Pronađeno blagostanje; Svakodnevni život i potrošačka kultura u Hrvatskoj 1970-ih i 1980-ih* gdje opisuje život ljudi 1970-ih godina, kada je potrošačko društvo već formirano (početke nastajanja potrošačkog društva smjestio je u 1950-e godine 20. stoljeća) te ljudi žive uglavnom dobro i stanje u državi je dobro. Ljudi su zadovoljni plaćama, marketing jača, pojavljuju se mnoge, tada nove, tvrtke, automobili postaju sve dostupniji ljudima itd. Prijelazom sa sedamdesetih na osamdesete godine, stanje u Hrvatskoj se pogoršava, a time i životi ljudi. Duda prvo piše o pedesetim godinama 20. stoljeća, pri čemu 1958. godinu smatra godinom rođenja potrošačkog društva u Hrvatskoj. Takvo društvo se određuje kao društvo u kojem su izbor i kredit lako dostupni, društvene vrijednosti određene su kupovnom moći i materijalnim vlasništvom, postoji želja za onim što je novo i moderno. Duda navodi kako je to društvo raslo kroz šezdesete godine, a svoju „punoljetnost“ doživjelo u sedamdesetima, kada se događa i povremeno nazadovanje društva, ali kratkotrajno. Društvo je bilo socijalističko, ali živjelo je svojim potrošačkim životom, imalo je svoje radosti i strahove, želje i

možnosti. Ipak, kako su prolazile osamdesete i bližio se kraj 20. stoljeća, tako je i sve manje stanovništva Hrvatske smatralo socijalizam najboljim putem za gospodarski i društveni razvoj. Sustav, koji je ranijih godina zamišljen, se u stvarnosti suočavao sa zaprekama i ograničenjima, a političke i gospodarske odnose obilježila je apatija i inercija, „degradacija morala“, „društvena kriza“ te opće razočarenje (Duda, 2010: 24). Godine 1980. umro je Josip Broz Tito te prijelom desetljeća postaje i politička i gospodarska razdjelnica dvaju socijalističkih razdoblja – titovsko i posttitovsko. Do te godine porasli su unutarnji problemi poput niske gospodarske efikasnosti. Počinje se otvoreno govoriti o krizi, zbog gospodarskih problema dolazi i do nezadovoljstva ljudi životom u Jugoslaviji (država pada na pretposljednje mjesto u Europi po gospodarskim pokazateljima). Ono što je sedamdesetih odgađalo iscrpljivanje bili su krediti, uz njih se životni standard održavao na relativno visokom nivou u odnosu na proizvodnju u državi. U novim gospodarskim okolnostima osamdesetih mir su održavali državni politički mehanizmi poput socijalne sigurnosti, visoke zaštite radnika, lakog dobivanja dugotrajnih bolovanja i prijevremenih mirovina, besplatnih zdravstvenih usluga, toleriranja sive ekonomije, nezakonitog dopunskog rada, neplaćanja računa i krađa. To su bili ventili koji su znatno ublažavali pad standarda, ali su i povećali nered u društvu. Kako navodi Duda, potrošači su, u okolnostima s kojima su suočeni sedamdesetih i osamdesetih godina 20. stoljeća, poput političkog sustava, i sebi i drugima htjeli pokazati i dokazati da sve mogu i znaju, ali su se osjećali dvojako: »bili su zadovoljni jer su živjeli udobnije no u svom djetinjstvu i bolje no naraštaj prije njih, ali istodobno i nezadovoljni jer je pomicanje granica između potreba i luksuza stvaralo nove želje kojima je trebalo izlaziti u susret.« Kao mrlja u potrošačkoj sreći bile su turobne rane osamdesete jer su tada kava, meso, deterđent i banane bile nešto što je izazivalo radost, a to ne bi trebalo biti ono što izaziva posebnu radost. Ljudi su i dalje osjećali optimizam, što je moglo značiti da su još uvijek čekali svjetliju budućnost. Ipak, Duda smatra kako su sedamdesete i osamdesete, unatoč svemu lošem što se tada dogodilo gospodarstvu, za srednje razvijenu zemlju i njezino potrošačko društvo bile godine *pronađenog blagostanja*.

4.2. Svakodnevni život danas

Eurofound je 2003. pokrenuo projekt u vezi s praćenjem kvalitete života u Europi. Taj jedinstveni alat za praćenje omogućuje ispitivanje ključnih aspekata kvalitete života u različitim zemljama. Otad su provedena tri istraživanja: 2003., 2007. i 2012. godine. Hrvatska je u drugoj polovici 2008. godine ušla u razdoblje recesije, što je približno jedna godina nakon

ostalnih europskih zemalja. Od 2012. godine Hrvatska se suočava s dva najveća izazova: gospodarskom krizom koja je u tijeku i demografskim promjenama koje obilježava starenje stanovništva, uz velik udio starijih osoba i smanjenje radno sposobnog stanovništva. U Hrvatskoj se od nastupanja gospodarske krize smanjuju plaće, smanjuje se broj radnih mjesta, a zbog cjelokupne situacije u državi, sve više stanovništva iseljava, zbog čega Hrvatska već nekoliko godina bilježi pad broja stanovnika. Može se reći kako je u Hrvatskoj nastupila situacija slična onoj u osamdesetim godinama 20. stoljeća kada je država također bila pogođena gospodarskom krizom. U Hrvatskoj se godinama radi na poboljšanju društvene situacije, političari pokušavaju zadržati ljude u državi, pokušavaju pronaći načine za poboljšanje stanja u društvu, ali ipak je povjerenje koje ljudi osjećaju vrlo nisko. Također, nisko je i povjerenje u javne institucije. Što se tiče subjektivnog blagostanja, koje se odnosi na sve vrste subjektivnih procjena života pojedinaca, poput zadovoljstva životom te reakcija na događaje u životu, ono se u Hrvatskoj još uvijek ne nazire. Tijekom posljednjih godina, građani su najzadovoljniji odnosima s obitelji i prijateljima, a najmanje zadovoljni životnim standardom. Prema podacima EQLS-a⁵ u Hrvatskoj su procjene zadovoljstva životom i sreće porasle u razdoblju od 2007. do 2012. godine. U tom razdoblju procjena zadovoljstva životom porasla je sa 6,4 na 6,8, a procjena sreće porasla je sa 7,0 na 7,3. Porast zadovoljstva životom i sreće u promatranom razdoblju ustanovljen je i u ostalim zemljama središnje i istočne Europe usprkos gospodarskoj krizi. Zadovoljstvo životom u Hrvatskoj opada s porastom životne dobi. Sreća je viša u mlađih hrvatskih građana (18-34 godine), prema podacima EQLS-a.⁶ Hrvatska je danas ponovno u stanju u kojemu sve češće radost izaziva kava, meso i deterđent, što su stvari koje je Igor Duda naveo u svome radu kao ono što ne bi trebalo izazivati posebnu radost stanovništvu jedne države. Ipak, veće nezadovoljstvo životom osjećaju stariji, neobrazovani i nezaposleni, dok oni obrazovaniji i mlađi stanovnici i dalje osjećaju više sreće i zadovoljstva životom, unatoč gospodarskoj krizi. Ipak, i obrazovano stanovništvo svakodnevno iskazuje nezadovoljstvo uvjetima rada, nezadovoljstvo plaćom za svoj rad te visinama mirovina koje ih očekuju kada više ne budu radno sposobni. Ljudi u današnjem društvu, unatoč krizi, većinom uz pomoć raznih velikih kredita, prividno žive boljim životom nego što je očekivano, ali samo prikrivaju stvarnu situaciju, istina je da je sve više ljudi u dugovima, po cijenu toga da se ne moraju odreći nekih životnih luksuza na koje su navikli. Najvažnije je opet ono materijalno, stalno se teži nečemu novome i da to nešto novo

⁵ European Quality of Life Surveys;

⁶ Više na: https://bib.irb.hr/datoteka/745259.Hrvatska-Kvaliteta_zivota_2007-2012.pdf (posjećeno: 29. kolovoz 2018.)

svatko što prije pribavi i sebi. Ljudi su općinjeni reklamama, velikim kompanijama i njihovim ponudama, poznatim markama koje su postale dostupne svima onima koji si ih mogu priuštiti, a zbog toga se svi trude da budu *oni koji si mogu nešto priuštiti*. Novi automobili se pojavljuju gotovo svakodnevno, kao i novi mobilni uređaji, što je danas možda jedan od najvećih pokazatelja materijalnog statusa. Upravo taj razvoj tehnologije, koliko je donio dobrog u društvu, toliko donosi i lošega. Također, jačanjem tehnologije jačaju i društvene mreže, a time jača i ta nestvarna slika koju ljudi stvaraju o sebi pred drugima, manipuliranje putem društvenih mreža postalo je prelakom i dostupno svima.

Kratko nakon nastupanja gospodarske krize u Hrvatskoj događa se i radnja u *Brdu*. Autor ističe kako je glavni lik nezadovoljan svojim poslom, kako je nezadovoljan gradom u kojemu živi, unatoč tome što napreduje tehnologija, što su automobili dostupni većini stanovništva, što je obrazovanje besplatno. To se očituje u tome što on za života na otoku bježi od svega što ga podsjeća na moderni život u Zagrebu. Time pokazuje kako većina stvari za kojima danas ljudi jure nije nužno potrebna za čovjekovu sreću i kako je čovjek nekad, iako ima na raspolaganju puno toga, duboko u sebi nezadovoljan i razočaran životom. Protagonist je obrazovan, zaposlen, stambeno osiguran, a ipak duboko u sebi nezadovoljan. Čak i u njemu se naziru naznake nezadovoljstva stanjem u državi i onim s čime je svakodnevno suočen. Primjerice, kada dolazi na otok, dobije mobilni uređaj, motorolu, na korištenje te ga koristi samo u hitnim slučajevima. Ništa drugo moderno nije htio donijeti sa sobom, što se jasno vidi iz opisa njegovog životnog prostora, o čemu će više kasnije biti riječ. Na taj način, glavni lik je pokazao kako čovjek može živjeti bez većine toga materijalnoga, ali ne može opstati ako izgubi sam sebe i ako je duboko nezadovoljan svojim životom unatoč svemu materijalnome što ima. Čovjek ne može opstati u situacijama u kojima je okružen licemjerjem drugih, a on, kao djelatnik jedne knjižare i PR Muzeja suvremene umjetnosti, osjeća potpunu premorenost od materijala i otuđenosti, što je tipično za urbanog pojedinca danas. Glavni lik pruža otpor spram svakodnevice te na taj način „spašava“ sam sebe.

5. ODNOS POJEDINCA PREMA SVAKODNEVICI

Kao što je rečeno, u ovome radu tematizira se odnos pojedinca prema svakodnevici, na primjeru glavnog lika u romanu. Vrijeme romana smješteno je otprilike u razdoblje nakon 2008. godine u Hrvatskoj, nakon kornatske tragedije⁷. S obzirom na to da se tada situacija u državi mijenja, nastupa gospodarska kriza, kao što je navedeno u prethodnom poglavlju, i ljudi postaju sve nezadovoljniji, rezultat toga su i reakcije glavnog lika o kojima autor piše u *Brdu*.

5.1. Promjena načina života i odnos prema ljudima na otoku

Protagonist romana pokazuje, prilagodbom na život na otoku, razne dijelove svoga karaktera za koje ni sam nije znao da postoje. Prije svega, može se navesti situacija kako postaje nesebičan te se odriče luksuza i živi gotovo siromašno sva tri mjeseca na otoku. Također, zanimljiva je situacija u kojoj peče i dijeli kruh turistima.⁸ Glavni lik postao je zasićen licemjernim ljudima kojima je bio okružen u gradu, zasitio se tehnologije, zasitio se stanja u državi gdje ljudi svakim danom sve više žude za materijalnim stvarima i odbijaju prihvatiti stvarnu životnu situaciju, a zaboravljaju na ostvarenje sebe samih kao osoba. Priznaje da je i sam postao čovjek kao i većina onih s kojima je radio ili provodio dane. Shodno tome, kada osjeti kako je počeo potpuno gubiti sebe, odlaskom i otkazom pruža otpor spram svega na što je naviknut i svega što ga čini nezadovoljnim. Počinje od promjene uvjeta u kojima će živjeti te se odlučuje živjeti skromno na otoku, što se u romanu vidi upravo kada dovodi turiste u svoju karaulu:

»Porazmjestili su se po trijemu i kući, razmilili u svim pravcima i ja sam ostao osupnut stvarnom veličinom karaule, njezinim stvarnim stanjem. Pa bila je to tek rupa, točnije bile su to tek dvije rupe u brdu s malenim trijemom, vlažne i pune paučine, turbni beton kroz koji je

⁷ Kornatska tragedija velika je nesreća koja se dogodila hrvatskim vatrogascima u nacionalnom parku „Kornati“ 2007. godine, na Velikom otoku. Samo je jedan od 13 vatrogasaca poslanih na Kornate preživio, a o mnogim detaljima oko tog događaja još uvijek se polemizira.

⁸ O toj situaciji iz romana govori i sam Prtenjača u intervjuu za *Novi list* kada ga novinar podsjeća na Ferićevu usporedbu glavnog junaka sa sv. Franjom novoga doba. Naime, on navodi, što se i vidi kroz roman i opis lika, kako glavni junak prezire ljude i upravo je od njih pobjegao, a opet turistima dijeli kruh. (*Novi list*, URL: http://www.novilist.hr/Kultura/Knjizevnost/Ivica-Prtenjaca-Zivimo-u-buci-iz-straha-od-onog-sto-tisina-moze-donijeti?meta_refresh=true, posjećeno 17. svibnja 2018.)

probijala kiša pri svakom većem pljusk. Pod je bio prljav, prozori zamašćeni, a moje stvari porazbacane po toj depresivnoj sceni poput stvari nekog klošara. Nisam ih smio zvati!«⁹

Kroz opise karaule javlja se i spomen reakcije turista na ono što su vidjeli:

»Oni su donijeli mjere i poglede iz svijeta koji sam htio napustiti, od kojeg sam se htio maknuti, barem ovo ljeto. Vidim ih kako su potonuli na samo dno svog užasa. Njihova su lica gotovo zgrčena od gađenja.«¹⁰

»Ja sam u međuvremenu izvadio onih nekoliko kruščića što sam ih prije dva dana ispekao, otvorio nekoliko konzervi sardina i stavio sve to na dva tanjura na klimavi stolić... Ali za razliku od klasičnog biblijskog prizora, oni su samo malo promrljali hranu, nisu jeli, tek možda malo kruha umočenog u ulje. Čak ni zbog ljubavi prema metafori, Isusu i njegovih pet ječmenih kruhova i dvije ribice kojima je nahranio pet tisuća ljudi, oni nisu ručali. Bila su to neka siva lica koja ne ljube slučaj, pa tako ne ljube ni metaforu...«¹¹

Kroz prethodni citat jasno je i koliko je protagonista uznemirila činjenica da su drugi ljudi, oni ljudi koji su dio svijeta od kojeg je htio pobjeći, u njegovoj blizini.

Ipak, što je duže bivao na otoku, glavni lik sve se više navikavao na novi način života i na ljude koje svakodnevno susreće te se i njegov odnos prema ljudima mijenjao i poboljšavao:

»Svaki nekoliko dana, ja sam pekao kruh. Točnije, malene, duguljaste kruščiće koje bih onda potrpao u vrećice i nosao brdom, dijelio ljudima koje bih usput sreo. Gledao bih ih nekoliko trenutaka ili minuta iz gustiša, pratio njihovo ponašanje, vidio njihovu muku uspona, radost života.«¹²

»Ja sam, kažem, pekao kruh, nosao sam ga i dijelio po brdu i bjelina i čistoća tog brašna u mojim rukama spasila je moju dušu od ubijanja. Na koji način, ne znam, nije mi

⁹ Prtenjača, »Brdo«, str. 60.

¹⁰ Isto, str. 60.

¹¹ Isto, str. 61.

¹² Isto, str. 91.

namjera sve raščiniti i sve saznati. Moja je namjera biti dobro, a da pritom ne učinim neko zlo.«¹³

Upravo iz prethodna dva citata vidimo kako glavni lik postupno pronalazi mir u sebi i uklapa se u sada već ne tako novi način života. Ipak, još uvijek nije bio spreman na veliku bliskost s ljudima, što se vidi iz trenutka kad ga Stanko poziva na unukov rođendan, ali on se ne odazove.

No, kako se junakov boravak na otoku bliži kraju, tako on sa sve većom nostalgijom razmišlja o svome boravku ondje i sve više cijeni trenutke koje je ondje proveo, način života puno sporiji i mirniji od onoga iz kojega je došao na otok:

»Kako bih inače mjerio vrijeme svog odmora, što ja, na kraju svog boravka uopće više imam osim prirodnih znakova, osim svoje prirode? Da legnem kad mi se to hoće, da ustanem kad mi se kaže da to učinim? Da trčim jer to mogu, da nahranim ljude, da ih prezrem i otjeram, da ih opet nahranim, da im zaprijetim, da se nad njima zgamim? Pa da ih opet nahranim i napojim, da ih čuvam od njih samih, na kraju da sačekam taj slučaj i tu svoju smokvu koja će mi reći da ustanem i krenem.«¹⁴

»Ja sam vladar svog života. Nikad dosad, a znam i da nikad poslije neću imati taj osjećaj, kao što ga imam sad, dok ležim kraj ovčjih brabonjaka, kraj smrdljive lokve, uz dvije vreće smeća i čekam da me gravitacija jedne smokve pokrene.«¹⁵

5.2. Odnos prema životinjama

Ono što je također prikazano u romanu jest povezanost i ljubav glavnog junaka prema životinjama¹⁶, što se vidi u odnosu njega prema magarcu imena Viskonti, kojega je dobio od mještana otoka kako bi mu bio na pomoć u ophodnjama po otoku. Osim magarca važna je

¹³ Isto, str. 92.

¹⁴ Isto str. 126.

¹⁵ Isto, str. 126.

¹⁶ Kao što i sam Prtenjača navodi u intervjuu u spomenutom *Novom listu*, empatija prema životinjama čovjeka čini boljom osobom: » – Možemo li se uopće smatrati ljudskim bićima ako ne volimo životinje? Mislim da je odgovor vrlo jasan – moj lik se nalazi u dva intenzivna prijateljstva, u skladu s tim on ne žali ni truda ni vremena da te odnose očuva i spasi. Istovremeno, sudbina ili okolnosti stavljaju pred njega izazove gotovo božjeg posla – on mora odlučiti o jednoj smrti ili životu, sve se to događa u drugom dijelu knjige nakon što je on stasao u ljudsko biće koje neće okreniti glavu od nečije patnje.«

uloga i psa, ženke mješanke argentinske doge i istarskog goniča, Cibe, koju je poveo sa sobom s otoka kad je odlazio. Ciba je glavnoga junaka pronašla kad joj je umro prethodni vlasnik.

Glavni lik najveću suosjećajnost pokazuje kada magarac ugiba u patnjama te on razumije njegovu bol i odluču mu skratiti muke:

»Dugi rastanak s Viskontijem tražio je svoju rečenicu. Neki lijek u riječima. I zato sam preinačio Severovog „Borealnog konja“, dok sam spuštao ručnik na magarčevo čelo, dok sam mu nježno brisao dugačke trepavice, govorio sam: *Kad klonu moje misli o magarcu // Na nebosklonu tad se javi // Taj magarac u propnju // Kad tonu potezi njegovi // U širno polje u pijesak // Kad mu griva lebdi // U izmaglici mora // Što se brušeno pjenu // Ko češka čaša // Na tvrdu hrastovu stolu.* U izmaglici mora što se brušeno pjenu, na vrhu jednog brda, u tišini jednog predvečerja, u raskoraku između života i smrti, u patnji koja ne prestaje, ja ću, mrmljajući te stihove, odlučiti da pokrijem Viskontija i sjednem kraj njegove glave, podvučem crnu cijev berete pod jedno njegovo uho i da sačekam novi napadaj. Kad muka počne, kad počne to bacakanje, razdiranje, to nećkanje smrti, ja ću pucati.«¹⁷

Još je jedna situacija u romanu koja ukazuje na promjenu načina gledanja na život glavnog junaka, a povezana je također sa životinjama:

»Ostavim mobitel na stolu i izađem iz karaule pogledati more. Kobalt. Samoća. Sjetim se Kunderinog psa, kuje koja u *Nepodnošljivoj lakoći postojanja* krepava od raka. Pišem Miri: a Kundera? – Pa njega smo imali – odgovara mi, čini mi se, malo nervozno. Jest, imali smo ga, ali ja tad nisam znao da je od cijelog tog romana i svih njegovih ljudi važan samo taj pas, da je samo njegova sudbina ona nad kojom treba plakati; svi su oni u usporedbi s bolom koji osjeća Karenjin posve nebitni i samo se kovitlaju u svojoj ljudskoj nesavršenosti. Ja sam se okrenuo od ljudi, zato sam i zaboravio Tomaša i Terezu i sve te ljubavnice koje su sudile i njima i sebi, gušeći se tijelima svi su oni htjeli samo jedno – da nema smrti, da načas zaborave na nju, da je, međusobno se proždirući, otjeraju. Neki, kao Tomo, pucaju da je otjeraju, neki

¹⁷ Prtenjača, »Brdo«, str. 139-140.

se samo sudaraju tijelima. A pas u romanu umire, moj magarac umire i na to se treba spremi.«¹⁸

Također, činjenicu koliko se povezoao sa životinjama potvrđuje to što Cibu vodi sa sobom s otoka te način na koji opisuje njenu privrženost:

»...Ciba je jurila križajući teren, nisko spuštenog nosa, pokatkad bi stala i visoko podignula glavu njušeći zrak, potražila bi me pogledom i onda nastavila, nečujna i brza poput duha. Nije lomila grane, nije pomicala kamenje, ništa, samo je trčala za nekim svojim mirisom, usput provjeravajući vezu sa mnom. Za mene, bilo je to gotovo blaženo stanje, odnos kakav sam priželjkivao i s nekim ljudima u svojoj ne tako davnoj prošlosti.«¹⁹

»Ciba je cijelo vrijeme hodala uz mene, njezina su leđa dodirivala moju nogu. – Kuja ide sa mnom, može li meštre? – Pa naravno...«²⁰

»Ona je ležala preko mojih stopala i mirovala, na trenutak sam se prestrašio tolike ljubavi.«²¹

5.3. Strahovi iz ljudske svakodnevice u *Brdu*

Ono što se u romanu ističe kao najvažnija problematika i tema jesu strahovi iz svakodnevice, a to su strahovi s kojima se svi ljudi, pa tako i glavni lik, svakodnevno susreću i s kojima žive. Kao prvi strahovi nameću se oni iz prirode, što se vidi na samome početku romana:

»Što mi mogu? Ništa, neotrovni, beznogi gušteri, mogu ih otjerati jednim kamenom. No, ja se ne mogu pomaknuti, gledam te izvaljene crne zmijurine i sa strahom se pitam gdje sam to došao, što će se sa mnom dogoditi kad noć padne i ostanem sasvim sam na ovom brdu, među ovoliko pakla koji gmiže, rokće, šušti, lomi i trči, kriči i klikće, pakla koji će negdje u mojoj dubini pokrenuti, gurnuti od obale sve moje nakupljene stare i nove strahove.«²²

¹⁸ Isto, str. 122-123.

¹⁹ Isto, str. 125-126.

²⁰ Isto, str. 144.

²¹ Isto, str. 147.

²² Isto, str. 25.

Osim strahova od prirode, veći su i više ga možda uznemiravaju strahovi koji su uzrokovani ljudima i okolinom od koje bježi na otok. Više puta kroz roman glavni lik jasno daje do znanja koliki nemir u njemu bude ljudi i njihove reakcije, što se može vidjeti, primjerice, u situaciji koja je u radu već spominjana, kada ugosti turiste u svojoj karauli, a na njihovim licima vidi zgražanje nad onim što vide u njegovoj kućici te kroz nevoljko uzimanje hrane koju im je ponudio. Osim tada, možemo vidjeti njegovu netrpeljivost spram ljudi u situaciji sa samog kraja romana kada lik odlazi s otoka natrag u Zagreb:

»...sjeo sam pod palmu, razrezao kruh i umetnuo salamu, otvorio pivu... Tuga me je presjekla po grlu, stisnuo sam se, a onda ustao, otišao do ruba rive i sve bacio ribama. Odjednom su se pojavile i stale čupati kruh, gristi komade salame koja je zamastila more. Začas su se stale zabijati jedna u drugu, otimati, voda se skoro zapjenila. Nekoliko trenutaka i sve je bilo gotovo. Gledao sam u taj prizor, pomalo prestrašen i kosnut. Vraćam se u Zagreb, među takve *ribeljude*.«

Nadalje, ipak se na kraju romana očituje kako je lik prevladao svoje strahove, barem neke od njih, s kojima je stigao na otok prije tri mjeseca te kako se osjeća slobodnijim. Prema tome, može se reći kako se njegova želja, kada je pristao doći na otok i čuvati ga od požara, da se promijeni i pronađe u sebi ono što je načinom života izgubio svakako ispunila:

»Tražim ispod borova i pogledom po brdu onog čovjeka koji je prije više od tri mjeseca došao ovamo. Ali njega nema, od njega je ostalo baš malo, nešto usputno. Način na koji se umiva ili otvara limenku pive. Neke sitnice, sve ostalo odnijela je kiša ili sažgalo sunce na ovome brdu, Viskonti povukao u grob, Ciba raznijela šumom.«²³

»Sjeo sam na palubu, gledao po brdu, tražio svoje stope, strah, smrt, sreću. Tražio sam i onaj prezir i gađenje, rub svog Kruga, svoje osmatračnice, sjene, lokve, životinje. Tražio sam čovjeka koji hoda i raznosi kruhove i vodu. Koji leži kraj magarca koji umire i koji me promatra kroz durbin... Ali ništa. Samo zeleno, lijepo brdo što se uzdiže nad ovim mjestom i popodne zaklanja sunce.«²⁴

²³ Isto, str. 141.

²⁴ Isto, str. 146-147.

6. ZAKLJUČAK

Kao zaključak ovoga rada može se reći kako je roman *Brdo*, prije svega suvremeni i moderni roman, kratko, ali kompleksno djelo. Autor na manje od 200 stranica donosi priču iz svakodnevice, priču čovjeka u četrdesetima koji je postao zasićen životom u Zagrebu, nezadovoljan samim sobom, svojim poslom te ljudima koje svakodnevno susreće. Kao otpor tome, odlazi na jedan dalmatinski otok živjeti u trošnu karaulu te čuvati otok od požara. No, ono pravo pitanje je tko je tu koga čuvao? On otok ili otok njega? Roman se može odrediti ne kao jedan tip, nego više tipova. Sadrži u sebi elemente romana prostora, budući da glavni lik mijenja jedan životni prostor za drugi, u traženju sebe i svog mira. Također, roman je i roman bijega, jer glavni lik bježi od svakodnevice na koju je naviknut u nešto posve novo. Osim toga, roman je i roman karaktera, budući da kroz radnju romana pratimo upravo izgradnju i mijenjanje karaktera glavnog lika kroz njegovo suočavanje sa svakodnevnim problemima. U radu je ukratko predstavljen svakodnevni život u 20. te 21. stoljeću, pri čemu je napravljena usporedba ta dva stoljeća. Ono što se kao rezultat pokazuje je da je i danas život ljudi u mnogočemu sličan životu ljudi osamdesetih godina 20. stoljeća. Ljudi su suočeni s gospodarskom krizom, od čega se nastoje „sakriti“, teže najviše onome materijalnome i novome, postaju sve licemjerniji i zatupljeniji, a upravo takvi dijelovi svakodnevice su ono od čega bježi i čemu otpor pruža i glavni lik romana, budući da je radnja romana smještena otprilike oko 2008. ili 2009. godine u Hrvatskoj, dakle u vrijeme kada u Hrvatskoj nastupa gospodarska kriza. Glavni lik došao je na otok kao isprazna i ogorčena osoba, a što je više vremena ondje provodio, postupno je pronalazio neke davno zaboravljene i zapostavljene dijelove svoje ličnosti. Užasavao se komunikacije s ljudima, ali ondje ipak nalazi ljude koje bi čak mogao nazvati i prijateljima. Ljudi s otoka bili su drugačiji od onih u gradu i, koliko god su mu se u početku doimali čudnima, i koliko god su i oni bili u raznim problemima, shvatio je kako su u mnogočemu bolji od stanovnika velikog grada. Naučio je ponešto o skromnosti, naučio se živjeti jednostavnije, samo s osnovnim potrepsčinama. Ipak, ono što je možda najbitnije, od čovjeka koji je htio pobjeći od svih postao je čovjek koji je pekao i dijelio kruh drugima na otoku, čovjek koji se duboko povezao sa životinjama, čovjek koji je napokon pronašao dugo traženi mir i oslobodio se strahova s kojima je stigao na otok. Upravo zato, ovaj roman je suvremen, budući da govori o svakodnevnim situacijama i odnosima među ljudima, kroz priču jednoga čovjeka. Pokazuje kako svakodnevnne situacije ne moraju nužno biti nepodnošljive te kako ih nije nemoguće pretvoriti u nešto zadovoljavajuće. Također, pokazuje i kako je čovjek sposoban promijeniti svoju svakodnevnicu i sebe onda kada to čvrsto

odluči. Kada se odluči pružiti otpor spram svakodnevice. Svi ljudi imaju poneke materijalne strahove, kao što glavni junak strahuje od blavora. Ipak, mnogo su jači oni strahovi od nematerijalnih stvari, strah od ljudi, strah od smrti. Raznim situacijama u romanu pokazuje se kako se lik mijenja i kako njegovi strahovi nestaju. Glavni lik pružio je otpor i spram tehnološkog razvoja, odnosno, pružio je otpor svemu na što je bio naviknut dok je živio u Zagrebu i izdignuo se iznad materijalnog, postao je više od samoga potrošača u društvu, koji živi od danas do sutra, ponovno je izgradio svoj karakter na vrijednostima koje smatra bitnijima. Naposljetku, on se nakon tri mjeseca osjeća spremnim vratiti u Zagreb, osjeća se slobodnim. Ipak, s nostalgijom napušta otok, a navodi i kako više ne vidi gotovo ništa od onoga čovjeka koji je stupio na otok prije tri mjeseca. Svjestan je da u gradu neće imati mir i slobodu života kao što je to bio slučaj u karauli, ali cijeni svaki trenutak koji je ondje proveo. Pružajući otpor svakodnevici, glavni lik pronašao je zadovoljstvo i izgradio za sebe drugačiju svakodnevicu.

POPIS LITERATURE

1. Besplatne Elektroničke Knjige, natuknica: *Ivica Prtenjača*, URL: <https://elektronickeknjige.com/autor/prtenjaca-ivica/>, zadnja posjeta: 07.svibnja 2018;
2. Duda, Igor. 2010. *Pronađeno blagostanje. Svakodnevni život i potrošačka kultura u Hrvatskoj 1970-ih i 1980-ih*, Srednja Europa, Zagreb;
3. Fališevac, Dunja. 2010. *Tema bijega u staroj dubrovačkoj književnosti*. Dani Hvarškoga kazališta : Građa i rasprave o hrvatskoj književnosti i kazalištu, Vol.36 No.1. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, str. 11-46;
4. Flaker, Aleksandar. 1976. *Stilske formacije*, Sveučilišna naklada Liber, Zagreb;
5. Ileš, Tatjana. 2014. *Šezdesete u hrvatskoj književnosti i kulturi*. Doktorska disertacija. Filozofski fakultet u Osijeku, Osijek;
6. Peleš, Gajo. 1999. *Tumačenje romana*, Artresor naklada, Zagreb;
7. Pogačnik, Jagna. 2014. Roman Ivica Prtenjače / Čovjek koji se spasio na brdu, URL: <https://www.jutarnji.hr/kultura/knjizevnost/roman-ivice-prtenjace-covjek-koji-se-spasio-na-brdu/581059/> , zadnja posjeta: 07. svibnja 2018.;
8. Prtenjača, Ivica. 2014. *Brdo*. V.B.Z. d.o.o., Zagreb;
9. Sabovljević, Sandra. 2014. *Ivica Prtenjača: Živimo u buci iz straha od onog što tišina može donijeti*, URL: http://www.novolist.hr/Kultura/Knjizevnost/Ivica-Prtenjaca-Zivimo-u-buci-iz-straha-od-onog-sto-tisina-moze-donijeti?meta_refresh=true, zadnja posjeta: 17. svibnja 2018.;
10. Solar, Milivoj. 1989. *Teorija proze*. Sveučilišna naklada Liber, Zagreb, 1989.
11. Solar, Milivoj. 2005. *Teorija književnosti*. Školska knjiga, Zagreb, 2005.

12. Trendovi u kvaliteti života Hrvatska: 2007. – 2012., URL:
https://bib.irb.hr/datoteka/745259.Hrvatska-Kvaliteta_zivota_2007-2012.pdf (zadnja
posjeta 25. kolovoz 2018.)